

Beszámoló az alkotói ösztöndíj felhasználásáról

Tisztelt Kuratórium!

2010. májusától részesültem a Communitas Alapítvány irodalmi alkotói ösztöndíjában, amelyet ezúttal is tisztelettel és szívből megköszönök Önöknek.

Az eltelt tizenegy hónap alatt az Önök felé is benyújtott munkaterv szerint sikerült haladnom, ennek értelmében elkészült a debütkötetem kézírata. Az *Elfuserált rítusok* címet viselő szövegegyüttes tizennyolc rövidprózából áll, amelyekben az emlékezőtechnika hagyományos és nem-hagyományos formáit használva megmutatkoznak a nyelvi kifejezhetőség lehetőségei és korlátai úgy, hogy mindeközben történeteket olvasunk. Ezek a történetek pergő jelenetek, amelyeket egy-egy gesztus kapcsol össze, ezáltal az egykori mindennapok jelentéktelennek tűnő mozzanataiban felismerhetővé válnak az élet ok- okozati összefüggései, miközben maga a főhős csupán ürügynek tűnik sajátos élethelyzetek felidézésére, az ember (a férfi, a nő, a gyermek) megbúvik története mögött, illetve éppen története által válik láthatóvá.

A szövegek közötti koherenciát szervező három téma: a férfi, a nő, a gyermek. De a kötet ciklusokra való tagolása csupán szerkezeti keretül szolgál. A háromszor hat, különböző terjedelmű és tartalmiságú szöveg koherenciáját a ciklusonkénti fókusz-téma biztosítja, ugyanakkor a szövegek mindegyike valamilyen formában az egyéni és / vagy a kollektív emlékezet működését vizsgálja, de igen eltérő élethelyzetekben. Az olvasó szemtanúja lehet egy rendőrségi kihallgatásnak és egy tökéletes gyilkosságnak, szó esik pletykákról, átkokról és olyan emlékezéshez kötődő betegségekről vagy tünetekről, mint az Alzheimer-kór vagy az amnézia, máskor meg múlt és jelen igen személyes titkai derülnek ki egy naplóbejegyzésből vagy egy elkallódott levélből. Némely történet a valóságban gyökerezik, van amelyet egy újságcikk ihletett, mások meg történelmi tényeken vagy közeli ismerősök élettörténetén alapulnak.

Az elkészült novelláskötetem reményeim szerint egy éven belül jelenik meg Kolozsváron.

Tisztelettel,
Bonczidai Éva

ZSIGMOND ÚR

Zsigmond úr furcsa szerzet volt. Azt mondják, a Dombiék Anitáján kívül nem beszélt senkivel az ég egy adta világán. Egyik szemét sötét kendő takarta, a másik kéken meredt a domboldal fölé, és sosem követte egyetlen mozdulat ívét sem.

Pali bácsi találkozott vele először, amint az idegen a völgybe ereszkedett le a legelőn. Az öreg beszélni próbált a jövevényvel, de az alig küldött egy mélykék pillantást a hang irányába, és vállrándítás nélkül bandukolt tovább. Pali bá' hetvenkét év élettapasztalat birtokában eldöntötte, hogy a félszeműt Zsigmondnak hívják. Miközben az öreg nagy fejszóvalgatások közepette hazabaktatott a kukoricásból, tar koponyája alatt egyre erősödött a gyanú, hogy a furcsa szerzet úrféle, bár kopott zekét és széles karimájú, cigányos kalapot hord. Otthon nagy lelkenedezve újságolta Zsigmond úr megérkeztét. Mivel senki sem tudott az idegenről semmit, a falubeliek Pali bácsira hivatkozva maguk között így kezdték emlegetni a szóltan jövevényt.

Pali bácsi szavának pedig külön hitelt adott az is, hogy az öreg másnap reggelre mindenki meglepetésére már ama mennyei kukoricásban ellenőrizte a termést. Kisimult arcú, halott nagyapaként feküdt az ágyban, amikor Laci, a legkisebb unoka betörte az ajtót, mert igen furcsállta, hogy az öreg még nem csoszogott el az ablak alatt, és nem ül a lugasban sütkérezve a déli verőfényben.

A felszegi gyermekek nagy bánatára Zsigmond úr az évtizedek óta lakatlan Emma-házba költözött be, amely köztudottan a legmegfelelőbb helyszíne volt mindenféle bátorság- és erőpróbának. A valaha szebb időket megélt, csinos kis kúria udvarán derékig ért a gyom, a kőből kirakott kerti ösvényt dércsípte bogáncskórók takarták, a tornác faragott oszlopait lyukatosra percegettette a szú, a repedtüvegű ablakokat az átláthatatlanságig teleszótták a pókok. Csupán a kőfalak fehérlettek ugyanolyan rendíthetetlenül, mint azon a szeptemberi vasárnapon, amikor Emmát, a csak szipirtyóként emlegetett vénkisasszonyt utolsó útjára kísérte a pap, a kántor és a három fizetett sirató, akik kötelességtudóan sóhajtozva morzsolgatták élesre vasalt patyolatzsebkendőiket, mielőtt megtörölgették volna könnytelen arcukat. Miközben a

szemközti dombon felzengett a *Szívemet hozzád emelem* a kántor baritonján, és a két alkoholtól bódult sírásó csöppet sem óvatosan leeresztette a koporsót a virágtalan sírba, az utcabeliek bedeszkták az Emma-ház ajtaját és a kis kerekeskutat, amelyben két nappal azelőtt megtalálták Emma többnapos tetemét. Ezután évekig elkerülte mindenki a magányos portát. Kilenc esztendő is eltelhetett, mire a kandiai Pózsiek tízévesforma Jóskája fogadásból egyik este átmászott a kapun. Senki sem tudja, mi történt, csak a távolabb várakozó többi suhanc mesélte, hogy egyszercsak valamiféle borzalmas, már-már túlvilági üvöltést hallottak, majd Jóska tűnt föl, rájuk se nézett, csak rohant hazáig. Jóska ma már őszhalántékú pásztor, de azóta se szólt egyetlen szót sem. Évek múlva a Demjének Pista fia akarta a bátorságát bizonyítani az Emma-háznál, de csak belesett a kapu fölött, majd visszafordult, de már ennyitől is megdadozósodott. A múltkoriban a Bónének Sanyikája meg felmászott a padlásra, lekukucskált a gerendák közt, majd kétségbeesve hazaszaladt a Dombiközbe, és az ajtóban összeesett. Szörnyethalt. A szülők váltig intették a csemetéket az efféle játékoktól, de az Emma-ház titokzatossága mégis időről időre gyermekáldozatokat követelt. Úgyhogy a falusiak egy része meg is nyugodott, hogy Zsigmond úr odaköltözött, a többiek meg már-már kéjes várakozásban figyelték, hogy a jövevényt mikor éri utol a ház átka. De nem történt semmi különös. Zsigmond úr leszedte a birtokbejáratot elzáró deszkákat, kijavította a tetőt, új üveget vágatott az ablakokba, kitakarította és kimeszelte a két első szobát, még függönyt is kerített az utcafrontra, lekaszálta a gyümölcsöst és kigyomlálta a bogáncsot az ösvényről. Csinos kis porta lett, a felszegiek nem győztek a csodájára járni. Persze be nem tették volna a lábukat semmi pénzért, de a kerítéshez azért odamerészkedtek. Leskelődni. Zsigmond úr amúgy sem szólt egy szót sem senkihez. Csak Anitához.

„Zsák a foltját” – susmogták az asszonyok, ha kötényüket a konyhaszékre dobva kisiettek valamelyik kapuba pletykálni. Dombiék Anitája ugyanis bár csinoska volt, véznának meg nyeszlettnak ítélték a teltsípőjű, pufókkarú fehérnépek, és lekicsinylően beszéltek róla mindig, ha valamiért szóba került. Anita sem volt közjük való. No, nem úgy, mint Zsigmond úr, hiszen a lánynak még a dédszülei is daksadiak voltak, de ahogy ők mondogatták: nem volt életre való. Még az első dér se érte a kerteket, de a lány már vacogva, lilára fagyott kézzel hozta a vizet reggelente az utcaútól; nyáron meg még dél se volt, még nem is tombolt rendesen a forróság, már szédelgett; s ha

kivitték a mezőre dolgozni, előbb-utóbb összeesett, úgy kellett felocsolni és szekéren hazaküldetni. Érthető hát, ha a fiús anyák óvva intették szép szál legényeiket attól, hogy Anitának csapják a szelet. Van rendes leány elég, kísérgessék azokat – helyeselték a sokatlátott nagyszülők is. Mintha bármelyik ifjú valaha is szemet vetett volna szegényre. Pedig Anita nem volt éppen csúnya, de az az igazság, hogy szép se. Fekete szemei ugyan érdekesen csillogtak mindig, de seszínű, szőkésbarna haja miatt az a fajta lány volt, akire nem szoktak figyelni. Szabályos vonásai voltak, és szépecske lett volna, ha a bal arcát és állát nem csúfítja el az a három himlőhely, amely egy óvodáskori betegség óta éktelenkedett ott. Ráadásul szeplős is volt, de nem annyira, hogy az karakteressé tegye az arcát, csupáncsak maszatosnak hatott a homlokát és az orrát borító barna pöttyök miatt.

De a fő ok, amiért nem ő volt az ideális menyjelölt, természetesen a hozománnyal függött össze. Anita ugyanis nem a Dombi Mátyás gyermeke volt, és a két bátyja sem, hanem a Taszi Gyurkáé, aki annakidején a templomkapuban faképnél hagyta Dombi Mátyás nővérét, Ilonkát, és két hét múlva elvette Margitot, Anita anyját. A megalázott menyasszony viszont bosszút esküdött, elment a román paphoz, hat hétig böjtölt, majd a pápa utasításait követve fogta a kissé megtépázott menyasszonyi ruháját és fátylát, kiment vele a Kankor dombi nagydiófához, és jó erősen felkötözte azt a fa egyik ágára úgy, hogy a fátyol embermagasságig lecsüngjön. Festők vásznára való látvány volt, ahogy Dombi Ilona fátyla éveken át elnyűhetetlenül, hófehéren lobogott a dombtetőn, szállt a szélben, vagy telente vészjósló alakzatba fagyva hirdette az ördöggel kötött szövetséget. A falubeliek látván, hogy éveken nem történik semmi rossz Taszi Gyurkáékkal, egyre ritkábban jártak át Fónyára a román paphoz, és reformátusabbak voltak, mint valaha. Tasziéknál pedig többször is megfordult a gólya, először az ikreket hozta, majd mire azok csínytevő kis lurkókká cseperedtek, a kishuguk, Anita is megszületett. Azok az asszonyok is, akik korábban fennhangon, erős meggyőződéssel bizonygatták, hogy a román papnak bezzeg nagyobb a hatalma, hogy az nemcsak a Jóistennel tárgyal, de a Sátánnal is tud üzletelni, azok most minden vasárnap ott sorjáztak a fehér templomi padokban, bűnbánati heteken és úrvacsoraosztáskor pedig megtisztulva és megszentülve nyeldekelték a zsoltárra a bort. Maguk között bolondnak tartották Ilonát, aki váltig hajtogatta, hogy hatalmas a Jóisten igazsága és erős a román pap imádsága.

Már a hetedik esztendő telt a csúfos, cserbenhagyásos lakodalom óta, amikor úgy megrendült a daksadiak kálvinista hite, hogy még a pap is komolyan elgondolkozott azon, hogy az egyetlen, mindent látó isten nevében a román kollégához fordul segítségért, hogy valahogy gyertyagyújtással, imával vagy közös böjtöléssel tartsák össze a lassan istentagadóvá váló nyáját. Még az újság meg a Duna tévé is riportozott róla, hogy mi minden esett meg akkor Daksadon.

Augusztusban történt az egész. Egyik reggelre elhulltak Taszi Gyurkáék állatai. A gazda hajnalban kelt, hogy ellássa a teheneket meg a lovakat, a gazdasszony meg indult a disznókhoz, s vitte magával a kukoricát is a majorságnak, de borzalmas kép fogadta őket. Az istállóban már görcsbe merevedve, kihűlve feküdt a három tehén, a két tinó, a borjú meg a lovak csikóstól. A tyúkol is döglött szárnyasokkal volt tele, de még a nyulak is elpusztultak egytől egyig. A gazdasszony jajveszékelve szaladt a disznókhoz, de bizony azok se visibáltak már reggeliért. Gyurka mellkasát dörzsölgetve támaszkodott az istálló ajtófélfájának, Margit meg kontyát bontva ordított a kapuban, hogy összecődült az utca, de még a patakon túlról is jöttek többen, hogy lássák, mi történhetett a Felszegen. Hívták a rendőrséget és az állatorvost is, mérgezésre gyanakodtak, de a vizsgálatok nem tudtak kideríteni semmit. Az elszegényedett háziak napokig étlen ültek és csak motyogtak maguk elé, a gyermekekről addig a szomszédok gondoskodtak. Az utcabeli kölykök pedig be-besurrantak a Taszi portára döglött állatok után kutatni. Ők találták meg Bodrit is a szénaboglya tövében, Pizkos macskát az istálló mellett, de volt ott egér- meg verébtetem is elég.

Két hét múlva Tasziék a Kankoron dolgoztak már a szőlőben. „Az élet megy tovább, majd csak lesz valahogy” – mondogatták egymásnak, amikor a semmiből olyan vihar kerekedett, hogy belefeketült az égbolt is. A házaspár a nagydiófa alá menekült a csapdosó, majd zúduló eső elől. Szorosan odaálltak a többszázéves fa törzséhez, hogy az erős szél ne hozza rájuk a hideg vizet. Csak úgy csapkodott, lobogott fölöttük Dombi Ilona még mindig vakítóan fehér fátyla.

Láthatóan ki voltak szolgáltatva a természet erőinek, és azóta sejthető, hogy talán nemcsak a földi hatalmaknak. Az történt ugyanis, hogy már-már csendesedni kezdett a zápor, amikor hatalmas fénycsóva szelte át az erdő fölötti égboltozatot, így Gyurka és Margit még a dörrenés előtt elhatározta, hogy azonnal továbbszaladnak, hiszen

ilyen időben esztelenség fa alá menekülni. De csak Margit ért vissza a szőlőig, mert alighogy kigondolták, és tettek pár lépést, hangos csattanással újabb villám csapott le, egyenesen a nagydiófába, kettétörte azt, de még mielőtt a földet elérte volna, Taszi Gyurka testén is áthaladt, magával víve az erős férj és apa többre hivatott és hosszabbnak remélt életét.

Azonnal elállt az eső, a szőlőhegyen dolgozók pedig csapatokba verődve szaladtak megnézni, hova sújtott le a Jóisten, mi csattanhatott akkorát. Nem volt való gyenge szívűeknek a jelenet, amely a szemük elé tárult: a nagydiófa kettétörve, egyetlen épen maradt ágán, mint valami győzelmi lobogó, ott feszült a menyasszonyi ruha, a fa alatt Taszi Gyurka élettelen teste, mellette ott térdelt Margit ökleivel a földet csapkodva, vérben forgó de könnytelen szemeit az égre emelve többször üvöltötte, hogy „Légy átkozott!”, majd a földre borulva zokogó, levegő után kapkodó, később egyre csendesedő sírásba fogott. Nehéz eldönteni, kinek szólt igazából az özvegy átka, de egy hét múlva Dombi Ilona is holtan feküdt: felkötötte magát, búcsúlevelében pedig csak ennyi állt: „Ezt nem akartam.”

Addig azonban a Taszi portát újra meglátogatta az Úr. Gyurka temetésének estéjén kigyulladt az istálló, ahol – nem tudni, mit keresett ott – bennégett Gyuri apó, az egyetlen fiát gyászoló édesapa. Augusztus harmadik hetében végig ott állt a ravatal Tasziék tiszta szobájában.

Mire beköszöntött a szeptember már Dombi Ilona is el volt temetve, a kankori nagydiófa megmaradt ágán pedig pár nap alatt beszürkült és szétfoslott a gyűlölt menyasszonyi köntös.

Ez a tragédiasorozat rendítette meg hát a daksadiak hitét. De bizonyítandó, hogy Istennek van humorérzéke, a gyászév letelte után lakodalomra harangoztak a kis templomban. A vőlegény Dombi Mátyás, a menyasszony pedig az özvegy Margit. A pap és az Isten áldásukat adták a frigyre, nem úgy, mint az ifjú pár családja. Mátyást kitagadták, amiért elvette a gyűlölt nőszemélyt, ugyanis a Dombi família többi tagja meg volt róla győződve, hogy szeretett Ilonkájukat az özvegy imádkozta a sírba. Margitot, aki szegény leány volt a Taszi Gyurkával való házassága előtt, eddig éppencsak megtúrte az anyósa, de az új vőlegény miatt úgy megharagudott, hogy szekérre rakatta menyé nem éppen busás hozományát és a gyermekeivel együtt kipakolta őt a házból. Az ifjú pár

azonban nem kesergett sokat, rendbehozták a patakparton álló, gazdátlan vályogépületet, amelyben még jó ötven évvel ezelőtt malom működött, behordták Margit tulipános ládáját, az asztalt meg a székeket, a kasztent a szőttesekkel, a néhány zománctalan edényt és fakanalat, sőt még egy bölcsőt is szereztek valahonnan. Szükség is volt rá, hiszen pár hónap múlva egy ügyes fiúcskával gyarapodott a család. Dombi Mátyás a Taszi Gyurka gyermekeit is a nevére vette, és ha szegényesen is, de látszólag boldogan éltek megtartván a tisztas távolságot a többi daksaditól. A gyermekek az iskolában példásan viselkedtek és tanultak, de akárcsak szüleik, ők is kissé emberkerülők voltak. Talán le is nézték valamiért a többi daksadit.

Azt viszont senki sem tudja, hogyan ismerkedett meg Zsigmond úr Anitával. Feltehetően a kerteken találkoztak először, csak úgy véletlenül, de aztán egyre gyakrabban lehetett őket együtt látni. Sosem az utcán vagy a kávézóban beszélgettek, hanem mindig csak a réten, a temetőben vagy a szőlőhegyen sétálgattak. A falubeliek, főként a felszegiek szemmel is tartották őket azt remélve, hogy előbb utóbb csak tanúi lesznek valamiféle pikáns kis jelenetnek, de csalódniuk kellett. Mindig két lépés távolságra haladtak egymás mellett csendesen beszélgetve úgy, hogy még a szél sem tudott elcsenni egyetlen kompromittáló hangfoszlányt sem. De persze ennyi is elég volt, hogy a falu szájára vegye Anitát, és hamarosan – még ha utolsóként is – Dombiék is értesüljenek a lány találkájáról. A szülők elhatározták, hogy véget vetnek a bimbózó románcnak, és Anitát az iskolán kívül sehova sem engedték, folyton szemmel tartották, egyetlen lépést sem tehetett egyedül.

Zsigmond úr biztosan várta, ki-kisétált néha a dombokra, majd kifejezéstelen arccal és ugyanolyan szótlansággal, mint mindig, visszatért az Emma-házba. Úgy tűnt, visszaáll minden a régi kerékvágásba, Zsigmond úrra is csak akkor figyeltek, ha újból csomagja érkezett. A postás ugyanis három hetente egy-egy faládát hagyott Zsigmond úr kapujában, a címzés csupán ennyi volt: Emma-ház. Se feladó, se semmi. Csak sok-sok pecsét, amiből következtetni lehetett, hogy a csomag a tengeren is túlról jött. Zsigmond úr viszont sosem küldött egyetlen levelet sem senkinek. A daksadiak el se tudták képzelni, hogy ki és mit küldözgethet ennek a fura alaknak.

Pár hét múlva azonban újra a szerelmesekről – már csak így emlegették őket – pusmogott mindenki. Kedd este, jóval sötétedés után ugyanis Dombiék észrevették, hogy

Anita nincs az ágyában. Bátyjai azonnal öltöztek, baltát ragadtak és szaladtak a Felszegre, meg sem hallva anyjuk kérését, hogy hagyják rá a húguk ügyét. Dombi Mátyás próbálta vigasztalni a kezét tördelő, zokogó Margitot, miközben értesítette a rendőrséget is, hátha kiérkeznek az Emma-házhoz, még mielőtt tragédia történe.

A felszegiek a szirénázó rendőrautók zajára és a villogó fényekre kijöttek az utcára, sokan csak egy vékony kabátkát vettek fel a hálórúha fölé. Az így összecsdült pizsamás gyülekezettől próbáltak a rendőrök információt gyűjteni. Senki nem látott és nem hallott semmit, jó darabig nem is értették, mi ez a felfordulás. Aztán a törvényemberei betörték az Emma-ház ajtaját, de nem találtak ott senkit és semmit csak egy véres takarót, amelyet le is foglaltak. Később a vizsgálatok azt igazolták, hogy a vérnyomok nem embertől származnak, hanem valamiféle szárnyastól, feltehetően libától. Átfésülték az egész házat a pincétől a padlásig, de semmi különös nem találtak. Furcsa, hogy a három faláda sem volt meg, amelyeket az utóbbi hónapokban a postás hozott. A felszegiek elmentek lefeküdni, majd a rendőrség is két órát hátrahagyva visszavonult a hivatalba. Szerda reggel ők vették észre először, hogy a kút melletti birsalmafa az éjjel kivirágzott. Ez felettébb különös jelenség január elején. Ráadásul le sem fagytak a virágok, és már márciusban meg is értek a fanyar gyümölcsök. Persze senki sem merte leszedni őket.

Azóta sem derült ki, hova lettek Taszi Gyurka gyermekei, és hova tűnt Zsigmond úr. A daksadiak Ilona átkát sejtik emögött is. Dombiék másnap bejelentették a gyermekeik eltűnését, azóta is szerepel mindháromnak a neve az eltűnt személyek listáján. Az Emma-ház és udvara ismét lakatlan, de most nincs bedeszkázva, így a kapu résén belesve az arrajárók azóta minden januárban megcsodálhatják a télen virágzó birsalmafát.